

איני אומר שהצטערתי עצמי מספיק, אבל נצטערתי, כך היה לשונו לנו בתשמ"א. נתבונן מה אמר כאן, 'כל ימי נצטערתי'! הרי למד פעם הלכות נט"י וידע איך לקיימו וממילא אח"כ הכל הולך, ידע איך מפרישין חלה ולמד ההלכות ודייק, ואח"כ כן הולך הלאה, לא כן היה דרכו, תמיד מחדש בעת קיום המצוה לחזור לעמול, 'כל ימי נצטערתי' בידיעה ברורה מה צריך לעשות, ומה רוצה לעשות, ומה עושה. עמל להבין השיטות כדי לצאת ידי חובתו על צד היותר טוב. ככה ראינו שמלבד מה שלמד לפני ר"ה, החצי שעה לפני התקיעות ישב ולמד במ"ב, אותו מ"ב שלמד אתמול חזר שוב עכשיו לפני קיום המצוה שלא יהיה ח"ו שום טעות וחסרון. הלימוד היה בשיא העירנות, לא בכבידות, הלך לקיום מצוה בשנות הגבורות כמו בחור בן שמונה עשרה, ער ושמח בזהירות בוריות בחמדה כמו בחור בו י"ח שמתחיל סוגיא חדשה, כן היה כל שנותיו עד הסוף, כל שנה למד בפרק לולב הגזול כלולב חדש ואתרוג חדש, קיום המצוה עם הסוגיא ביחד, עם הרש"י והתוס' והרמב"ם והשו"ע, והכל עטוף ביראת שמים. וממילא מובן מה שסיפרו שהיה פעם בגליל והגיע לצפת ועלה בהר, וכשאמרו לו הגענו לקבר הבית יוסף היה לו שמחה גדולה, וכשרצו להמשיך הלאה, התעכב שם ואמר, 'הרי זהו הרבי שלנו', נישאר כאן קצת.

הכל היה בכוח בהירות, הלכות תרומות ומעשרות וחלה, כל השיטות בעיני שביעית, בביעור מעשרות, וכל עניי הברכות ברורים לו על אתר. היתה כאן רעידת אדמה, ועליתי אליו אח"כ ואמר לי, שבשעת מעשה שכב במיטה, והרגיש שמתנדנד, אבל לא היה בטוח אם זה רעידת אדמה, והרי הברכה צריך להיות תוכד"ד, ולא יכול לרדת מהמיטה ולשאול אם היה ומה היה, ולכן בירך על משכבו בלי שם ומלכות כשיטת הראב"ד מובא ברשב"א. כל דין כשהגיע למעשה היה ברור לפניו מה צריך לעשות, כי כשלמד פרק הרואה, היה ביגיעה עם יראת שמים. תפילותיו איך שיצאו מפיו הקדוש כל מילה ומילה ברורה וחתוכה, זכינו והשגית עלינו בעין פקוחה ממש, עקב אחרינו מה מדברים בביהמ"ד, מה השיחת חולין ואח"כ היה מוכיח על הדברים שלא היו כהוגן. פעם שאל אותי בבחורות, כמה זמן אתה מתפלל שחרית, אמרתי לו כשעה וחצי, ואמר, טוב, זה לא יותר מדאי, כתוב בשו"ע צריך לומר קרבנות, פרשת עקידה. והכל כראוי מתחילה ועד סוף, כל מילה אמר כמונה מעת, כששמענו תפילותיו הרגשנו שמרומם אותנו לרמה אחרת, כפשוטו, כיום זולות לבני אדם, כיום כדרשת הגמ' אלו הדברים העומדים ברומם של עולם, שם היה, תפילותיו היה ברומם של עולם ולשם השתדל להעלות אותנו. פשוט כששמענו תפילותיו וברכותיו כשעמדנו אצלו, קנה אותנו, ונעשינו ממילא משעובדים לגמרי לרצונו, הרגשנו בעולם אחר, אף פעם לא החסרנו להיות נוכח בהשעור, לא היה אפשר אחרת. וממילא, כאשר בהנהגתו ובמעשיו ודיבוריו ולימודו קנה אותנו, באמת היה לנו רוח של התמדה ולימוד ועיון ומחשבה, ללמוד ולכתוב הכל, וממילא התחלנו קצת להשתדל לחקות מה שראינו אצלו, מה שהוא עושה – כן נעשה אנחנו. וממילא, התחלנו להתפלל ביחידות, זו הדרך, הרבי מתפלל ביחידות, כן נעשה, ונתודע לו הדבר. מוצאי שבת קודש אמר לנו דיבורים נוראים, על חובת תפילה בציבור, דיבר בארוכה, וזכרני בין הלשונות איך שאמר החיוב לעבוד הקב"ה כהדא עגלתא תמימתא, והדברים הני ג"כ חזקים עד שהרגשנו, ואולי כן היה לשונו באמת – איני זוכר,

אוצר החכמה

שאם אינו מתפלל בציבור, פורק מעל עצמו עול מלכות שמים! לא פחות! והיו דבריו כ"כ חזקים כאילו לא חיסר תפילה בציבור בחייו. וסיים דבריו בפתגם אחד, שנכנס לעצמותינו, איי איך – ס'האט נישט צו אייך [ואלא אני, זה לא נוגע לכם]. הדברים היו כ"כ מובלעים אצלינו עד שנהפכנו שא"א אחרת, גיסי הגאון ר' יעקב שיחי' היה אז בלילה אחד בת"א אצל זקנו הגה"צ ר' איסר שפירא זצ"ל, ונתאחר לו השעה עד שלא היה עוד מגין למעריב, וגם אוטובוסים לא היו הרבה, ונסע עם מונית פרטית לבני ברק כדי שיוכל להתפלל בציבור. היה מבקר הש"ץ במנינו אם אמר מלעיל במקום מלרע בקריאתו, ועם זה הפטיר לו כדי שירגיש בנוח בזה"ל, אכן, החזנים נוהגים כן, אבל אין זה נכון. אחד מחו"ל התפלל לפני העמוד, והצירי וסגול לא היה ברור וכו', הכניסו אח"כ לחדרו ואמר, תביא סידור, וקרא עמו אבות וגבורות מילה במילה, והסביר לו שכן צריך לומר. זכורני כהן שעלה לדוכן, יאר ה' פניו אליך, אמר בכמו סגול, מיד העמידו ואמר לו תדקדק לומר יאר בצירי בי יאר סתם יש משמעות אחרת ח"ו.

הברכות של הרבי, הברכת המזון, הקריאת שמע כל תיבה ותיבה יהלום ופנינה, השמו"ע, אותו ברהמ"ז של כל בוקר היה אותו ברהמ"ז בשבת, בליל פסח, ברה"ה ובערב יוה"כ, כי אף מצוה לא נתקיימה בלי היראת שמים השלימה. קריאת שמע על המיטה, סדר השכבה, בשכבך – בלי חסרון או עייפות. פרקי משניות בעל פה, אח"כ פרקי תהלים, אח"כ ג' פרשיות ק"ש ושיר של פגעים וכל הפסוקים המובאים בהסידורים, והכל בישיבה עטוף במעיל וכובע. ואח"כ עלה על יצועו, ושוב חזר על פרק ראשון, וכל מילה בבהירות. אכן, ודיברת בס בשכבך.

עתיך – זה סדר מועד. הכל עם יראה, מה נאמר על פסח, הבדיקת חמץ, כל סעיף קטן בבהירות, יגע כל הלילה ממש עד עלוה"ש בחילוף עצמות במסירות נפלאה, בחורין ובסדקים, כל פושק'לה במגירותיו לאור הנר, היה נרות מדובקים כל אחד לעצמו על אורך גב הדלת של הארון באופן שלא יהיה אבוקה, כל נר יחיד, וכן בדק, והירא"ש נתן לו כח וגבורה לקיים ולהשלים הכל עד הסוף בדקדוק ובטרחת מרובה. שמע פעם, איך שאני מספיק לבדוק הכל באור לארבע עשר כיון שאני מתעייף, ומקדים בלילות לפני הפסח, איך שצחק ממני, התנא אומר אור לארבעה עשר בודקים את החמץ! אצלו לא היה שום עייפות, יראת ה' טהורה עומדת לעד. יש יראת שמים ויש יראת שמים טהורה, לפעמים מתעוררים מאיזה שמועות, או ע"י מקרים שקורים בחיים או מתחזקים ולומדים בספר מוסר, או בתפילה טובה, ומתחזקים מזה ביראה ומרגישים היראה, וזה מתקיים לזמן מה, אבל אח"כ יורד וצריך לבצור ולחזקו להחזירו, אשר לזה יש סדר מוסר כל יום בישיבות, אבל יש יראה טהורה, שהוא יראה פנימית שנקנה להאדם כאבר מאבריו, כמוחו, בלבו ובכליותיו, עצם מעצמי ונעשה ממציותו, יראה כזה עומדת לעד וממילא מתפשט בכל מעשיו ודיבוריו והליכותיו. וממילא לא היה שום קושי בבדיקת חמץ בכל החיות כל הלילה, גם לעת זקנותו, חיפש כמו שמחפשים מרגליות, לא העביר נר כאן וכאן מפניה זו לפניה זו. כשאבא שלי ז"ל בתשנ"ב היה חולה בשנתו האחרונה, אחרי בדיקת חמץ הרגיש לא טוב, זה היה בשלוש לפנות בוקר, לנסוע לבית חולים ביקש ממני שלא אקח אותו, אבל מה לעשות, עליתי לבית הרבי, ידעתי שבליילה הזו בשלוש לפנות בוקר אני יכול ליכנס כמו באמצע היום, נכנסתי לבית ולחדר

אוצר החכמה